

STJEPAN ROMIĆ

UZ 470. GODIŠNJICU ERGELE ĐAKOVAČKE

Ergela đakovačka postoji u Đakovu već nekoliko stoljeća a osnovali su je bosanski biskupi na velikim crkvenim posjedima na području Đakova. Širenjem bogumilstva u Bosni na koncu dvanaestog i na početku trinaestog stoljeća, stanje katoličke crkve u Bosni uveliko se je pogoršalo. Iako se je bosanska biskupija polovicom trinaestog stoljeća najprije nalazila u sklopu dubrovačke, a poslije i kaločke nadbiskupije, ona je i nadalje ostala u dosta teškom i vjerskom i materijalnom položaju. Pokušaji vjerskih poglavara katoličke crkve, a i svjetovnih vladara, za poboljšanje vjerskih i materijalnih prilika katoličke crkve u Bosni nisu došli do naročitog izražaja.

Između katolika i bogumila dolazilo je u Bosni i do oružanih sukoba, pa su se bosanski biskupi morali boriti s bogumilima ne samo na vjerskom nego i na vojničkom polju. U tu svrhu bila im je neophodno potrebna čvrsta materijalna baza. Herceg Koloman je radi toga 1239. godine darovao bosanskim biskupima Đakovo i velike posjede u njegovoj okolici. Ti posjedi zapremali su na tisuće jutara zemljišta, a prostirali su se na području Đakova, Slavanskog Broda, Vinkovaca i Županje. Kralj Bela IV. je 1244. godine ponovno potvrdio Kolomanovu darovnicu i u toj prilici je posjede bosanskih biskupa u ovom dijelu Hrvatske još i znatno proširio. Bosanski biskupi su najprije ovim posjedima upravljali iz Bosne dok se konačno nisu trajno preselili u Đakovo. Kako vidimo, posjedi bosanske biskupije u Đakovu, odnosno u ovom dijelu Hrvatske, davali su velik dio novca i ostalih materijalnih dobara katoličkoj crkvi u Bosni a osim toga bili su i značajno uzgajalište konja bosanskih biskupa.

Prvi pronađeni pisani podaci o dopremi arapskih konja na biskupske posjede u Đakovo potječu iz 1374. godine. Baš

te godine vjenčao se u Đakovu bosanski ban Tvrtko sa bugarskom princezom Dorotejom a vjenčao ih je đakovački biskup Petar. Najvredniji i najpotrebniji dar biskupu Petru bili su konji, pa je ban Tvrtko u toj prilici i darovao biskupu Petru 10 arapskih kobila i jednog ždrijepca. Bez sumnje su i prije toga u Hrvatsku importirani rasplodni arapski konji. Kako je arapski konj bio u to doba najbolje prometno sredstvo i najvrednija pasmina konja za vojsku, to su se već u to vrijeme u Đakovu kao i u ostaloj Hrvatskoj uzgajali valjani jahaći konji.

Biskup Mijo Keserić, rođen u Gibarcu, imao je 1506. godine ergelu od 90 rasplodnih arapskih konja, a biskup Đuro koji je 1526. godine poginuo u bici sa Turcima na Mohačkom polju zajedno sa svojih 300 konjanika, imao je 1524. godine ergelu od 130 rasplodnih arapskih konja. Naime posjedi đakovačkih biskupa ubrajali su se među veća crkvena imanja u zemljama pod austrijskom krunom, pa su bosanski, a poslije bosansko-sremski, biskupi imali i posebne obaveze prema kraljevskom dvoru i to u novcu, u hrani i u ratnicima. Đakovački biskup je u to doba osim ostaloga bio dužan opremiti s konjima, priborom i oružjem 250—300 konjanika te s isto tolikim brojem izvježbanih pasa. Zadaća pasa je bila da naljuju na protivničke konje, da ih zaplaše i da na taj način ometu akciju protivničke konjice. Naime pas može svojim ugrizima strahovito zaplašiti konja i konj tada iz straha pred psom otkáže poslušnost konjaniku. Iz posebnih obaveza prema caru je đakovački biskup Đuro 1526. godine i poginuo u bici sa Turcima na Mohačkom polju zajedno sa svojih 300 konjanika.

Ergela đakovačkih biskupa bila je smještena na pašnjacima u Kranjskom Dolu kraj Levanjske Varoši, u Rakovcu i u Bakunovcu na području Đakova, a zapremili su dvije do dvije i pol tisuće jutara zemljišta. Svi ti pašnjaci su danas obrasli šumom. Ergelska ždrebarna sa starijim godištima ždrebatu nalazila se je na području današnjeg sela Kaptola kod Slavonske Požege. To zemljište bilo je tada vlasništvo stolnog kaptola đakovačke biskupije, po čemu je selo Kaptol i dobilo svoje sadanje ime.

Već je za vrijeme biskupa Petra na crkvenim posjedima u Đakovu uzgajani veći broj jahaćih konja pa su i Tvrtkovi konji upotrebljeni u rasplodne svrhe. Pošto se ne zna sa sigurnošću da li je sa poklonjenim arapima bana Tvrtka osnovana ergela u pravom smislu riječi, to 1374. godinu nismo niti uzeli za početak djelovanja ergele đakovačke. Međutim

kako Bakić iznosi u svom manuskriptu iz 1719. godine da je Mijo Keserić imao 1506. godine ergelu od 90 rasplodnih arapskih konja, to smo upravo tu godinu uzeli za početak opstanka i rada ergele đakovačke.

Lipicanski četveropreg biskupa Akšamovića

Poslije bitke na Mohačkom polju Đakovo zajedno sa cijelom Slavonijom pada pod tursku vlast i postaje sastavni dio požeškog pašaluka. U toj prilici je ergela đakovačkih biskupa prešla u vlasništvo požeških paša i oni je kroz cijelo vrijeme svoje vladavine drže na istim pašnjacima i na istom mjestu, na kojem su je držali i đakovački biskupi, odnosno uzgojni rad se u toj ergeli i nadalje nastavlja za vrijeme cijele turske vladavine u Slavoniji. Ergela je pod turskom upravom prvenstveno uzgajala jahaće konje za potrebe požeškog paše i ostalih velmoža požeškog pašaluka i u njoj je tada bilo oko 100 komada rasplodnih kobila sa pripadnim brojem podmlatka.

Ergela đakovačka je nakon odlaska Turaka iz Slavonije ostala brojčano znatno smanjena. Godine 1706. obnovio ju je biskup Đuro Patačić sa 18 arapskih kobila i 8 ždrijebaca koje je nabavio u Carigradu. Pretežni dio cijene za te konje Patačić je platio u zlatu, a ostatak sa lovačkim psima i utovljenim ovcama. Naime Turci su pri povlačenju iz Đakova otpremili

sa sobom iz ergele najbolje konje pa ju je bilo neophodno potrebno brojčano i kvalitetno obnoviti. Biskup Petar Bakić, Patačićev nasljednik, nabavio je 1719. godine u Egiptu još 30 arapskih kobila i 30 ždrijebaca, a dopremio ih je u Đakovo jedan grčki trgovac koji je po Slavoniji kupovao hrastove za gradnju brodova. Za tih 60 arapskih konja Bakić je dao 30 jutara 200-godišnje hrastove šume, a hrastovi, kojih su dimenzije bile takove da su se iz đakovačkih šuma do Save morali dovoziti na 12 do 16 volova, otpremani su Savom i Dunavom u brodogradilišta na Crnom moru.

Lipicanski ždrijebac 131 Pluto Medina glavni pepinijer ergele Đakovo

Na biskupskim posjedima u Đakovu nalazile su se prema Bakićevim navodima uz plodne oranice, livade i pašnjake upravo nepregledne hrastove šume i šikare, vrlo bogate sa raznom sitnom i krupnom lovnom divljači i zvjeradi i to od kurjaka, risa pa sve do medvjeda. Ti posjedi ubrajali su se među najbolja i najbogatija lovišta u tadanjoj monarhiji i u ta lovišta dolazili su razni odličnici i velmože iz svih krajeva austrijskog carstva. Radi toga su đakovački biskupi već u petnaestom

stoljeću uzgajali na svojim dvorovima i kod svojih kmetova uz čobanske pse i velik broj lovačkih pasa svih naših pasmina.

Prema Bakiću su na biskupskim posjedima u Đakovu za vrijeme biskupa Keserića i Đure uzgajani lovački psi kratke crvenkaste boje dlake sa bijelim znakovima na čelu, na vratu, na nogama i na repu, oko 4 pedlja visoki (oko 60 cm). To je današnji naš posavski gonič, zatim lovački psi od 3 do 4 pedlja visoki (45 do 50 cm), kratke ili srednje duge bijele dlake sa crvenim pjegama po tijelu razne veličine, koji se napose uzgajaju u hrvatskim krajevima oko mora (to su naši današnji istarski goniči) te psi dalmatinci (*Canis dalmaticus*) 4 do 5 pedljeva visoki (60 do 75 cm), kratke bijele dlake s okruglastim pjegama po tijelu crne, vrlo rijetke smeđe boje, koje imaju promjer od jednog do dva prsta. Ovaj pas se tada uzgajao po cijeloj Hrvatskoj a najviše u Dalmaciji, radi čega mu je već tada bilo ime pas dalmatinac (*Canis dalmaticus*). Ovog psa uzgajali su najviše plemići i ostali odličnici u Hrvatskoj za lov i za ličnu obranu u miru a pogotovu u ratu, no uzgajao ga je i ostali narod. U lovu je služio za hvatanje žive divljači u brzom trku. Kmetovi đakovačkih biskupa također su bili dužni uzgajati lovačke pse, a među razna davanja u radnoj snazi, hrani i ostalome ubrajali su se lovački psi.

Hrvatska je prema Bakiću već u četrnaestom stoljeću, obzirom na vrlo bogata lovišta i na odlične terene raznih klimatskih zona, bila vrlo značajno uzgajalište te i pravi rasadnik najboljih lovačkih pasa za mnoge zemlje tadanje Evrope. Iz Hrvatske su se u to doba izvozili lovački psi u razne evropske zemlje, koje su od naših pasa sustavnom selekcijom, a pod utjecajem svojih specifičnih klimatskih i ostalih prilika, uzgajale svoje sadanje pasmine.

Biskup Bakić je 1728. godine imao u ergeli prema Kečke-metijevim podacima 86 arapskih kobila, 5 ždrijebaca i 288 komada podmlatka, a izvan ergele 170 jahaćih konja. Naime on je imao stalnu dobro naoružanu pratnju od 150 konjanika. Ti konjanici pratili su ga pri negovom kretanju i obavljanju vjerskih dužnosti po Slavoniji u kojoj je još prilično dugo poslije odlaska Turaka bilo i hajduka i razbojnika. Ti konjanici bili su potrebni i za slučaj rata jer kako smo već naprijed naveli, đakovački biskup je tada morao dati caru 250 do 300 opremljenih i naoružanih konjanika sa tolikim brojem pasa. Bakić je za smještaj jahaćih konja, koje je remontirao iz svoje ergele, napravio na Vitiki kraj Đakova štale za 250 do 300 konja.

Potražnja za dobrim jahaćim konjima bila je tada u Evropi vrlo velika, pa je Bakić nastojao što bolje unaprijediti i seljačko konjogojstvo. U tu svrhu osnovao je pripusne postaje po cijeloj tadanjoj bosanskoj biskupiji, u koje je smjestio svoje valjane arapske ždrijepce. Kako seljaci nisu htjeli niti uz batine voditi svoje kobile na opasivanje pod njegove ždrijepce, to je Bakić te ždrijepce jednostavno pustio na pašnjake među seljačke kobile, da od ranog proljeća do zime, odnosno za vrijeme paše, na slobodi, na pašnjacima žive i oplođuju seljačke kobile. Bakić je prema Kečkemetiju u selima na čijim pašnjacima su se nalazili njegovi ždrijepci uveo i prisilno štrojenje privatnih ždrijebaca. Kazna za neuštrojenog ždrijepca

Lipicanska kobila 68 Karolina

bila je 30 batina a ako je takav ždrijebac još i opasivao kobile, tada je njegov vlasnik osim batina morao platiti i novčanu kaznu, koja je iznosila i do polovice vrijednosti ždrijepca. Ergela i konjogojstvo u đakovačkoj biskupiji su prema Kleinovim zapisima za Bakićevog vremena vidno unapredovali, no nakon njegovog odlaska sve je počelo nazadovati. U ergeli je 1742.

godine bilo 2 arapskih kobila, 2 ždrijepca i 89 komada podmlatka a izvan ergele 56 konja. Poslije Bakića dolazi za biskupa Josip Čolnić. On je imao mnogo smisla i volje za konjogojstvo i odmah je po svom dolasku počeo obnavljati ergelu. U njoj je 1768. godine bila 61 arapska kobila, 5 ždrijebaca i 213 komada podmlatka, uz to 82 jahača i radna konja. Čolnić je 1786. godine nabavio u Carigradu za ergelu 3 arapska ždrijepca i to su bili posljedni arapski rasplodnjaci koji su upotrebljavani u toj ergeli.

Ergela Lipica je 1806. godine u povodu napada cara Napoleona na Austrijsko carstvo pobjegla pred francuskom okupacijom u Đakovo, gdje je ostala godinu dana i gdje je tada svih oko 300 komada konja ergele Lipice bilo smješteno u Bakićeve staje na Vitiku. Ergela đakovačka je od 1506. godine do 1806. godine, dakle 300 godina, uzgajala arape a od 1806. do danas uzgaja lipicance. Naime 1806. godine bila su 3 lipicanska ždrijepca iz ergele Lipice uvrštena kao pepinjeri u đakovačku ergelu i od tog je doba ta ergela stalnom upotrebom lipicanskih ždrijebaca prešla na uzgoj lipicanaca.

Ergelu je 1855. godine popunio biskup Štrosmajer sa 7 kobila i jednim ždrijepcem koji su nabavljeni u Lipici. Te godine dopremljene su iz Lipica u Đakovo kobila Contessa bjelica (otac Maestoso Erga, mati Calma), Sfinga bjelica (o. Neapolitano Valdemora, m. Storia), Tapia bjelica (o. Favory Ratisbona, m. Trompleta), Alka bjelica (o. Neapolitano Valdemora, m. Alda), Romana bjelica (o. Maestoso Erga, m. Romana), Austria bejlica (o. Conversano Bibiena, m. Austria) i Sorta dorka (o. Neapolitano Valdemora, m. Storia). Zajedno s tim kobilama nabavljen je u Lipici i ždrijebac Favory Calma bjelac (o. Favory Perla, m. Calma).

Spomenute kobile pripadale su ovim rodovima ergele Lipica: kobila Contessa rodu Deflorata, Sfinga i Sorta rodu Famosa, Tapia rodu Europa, Alka rodu Engleria, Austria rodu Argentina i Romana rodu Presciana.

Potomci tih originalnih radova ergele Lipice dobili su u tijeku gojidbenog rada u Đakovu svoja nova đakovačka rodovska imena, pa kobile pojedinih rodova ergele đakovačke pripadaju ovim rodovima iz Lipice: kobile đakovačkog roda Carolina spadaju u lipički rod Deflorata, kobile roda Munja spadaju u rod Famosa, kobile roda Diana spadaju u rod Europa, kobile roda Alka spadaju u rod Engleria, a kobile đakovačkog roda Tera spadaju u lipički rod Presciana.

Godine 1914. nabavljene su u Lipici kobile Area, Forienta, Sagana i Virtuosa. Od tih kobila zadržalo se u Đakovu samo potomstvo kobile Sagana koja pripada lipičkom rodu Stornella i kobile Virtuosa koja potječe od lipičkog roda Sardinia.

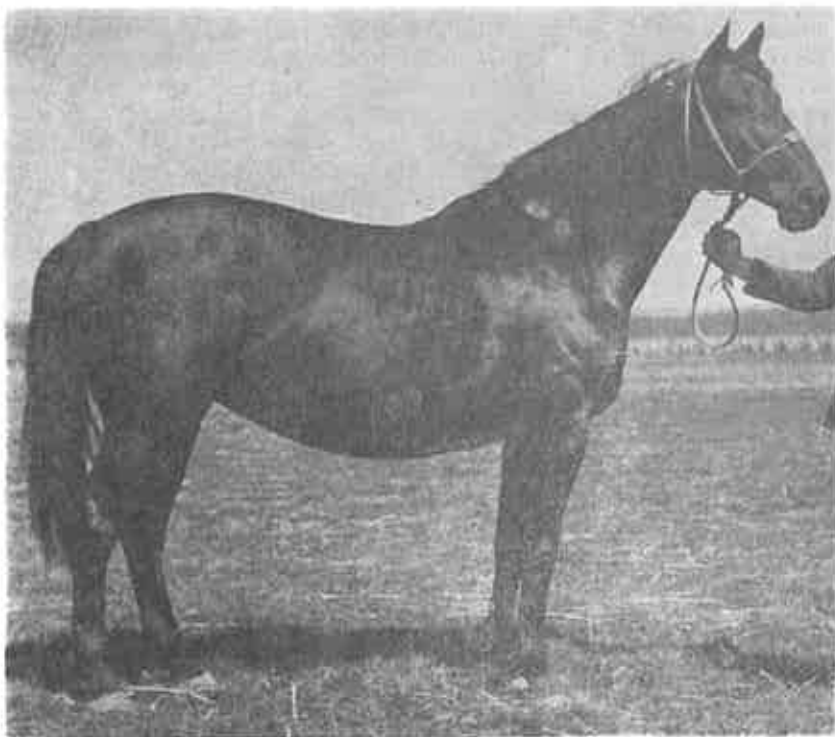
Lipicanska kobila 94 Olga II

ERGELA NONIUSA

U Hrvatskoj je na početku XX. stoljeća počela na tadašnjim velikim imanjima intenzivnija obrada zemljišta za koju je bio potreban jači konj. U tu su se svrhu počeli k nama uvoziti teški hladnokrvni konji iz Belgije i još iz nekih evropskih zemalja, zatim peršeroni iz Francuske i oldenburški konji iz Njemačke, ali se ustanovilo da je za poljoprivredu naše zemlje toga doba najbolji bio nonius. Stoga se nonius u razmjerno kratko vrijeme proširio po svim našim velikim imanjima, koja u to doba nisu imala, osim parnih plugova, gotovo nikakvu poljoprivrednu mehanizaciju. Đakovački veleposjed počeo je uz lipicanca također uzgajati i noniusa.

Đakovačka ergela noniusa osnovana je 1905. godine, i to u prvo vrijeme kao manji ergelski odjel koji je kasnije pre-

rastao u ergelu. Đakovačka ergela noniusa nastala je tako da je iz lipicanske ergele odvojeno 20 komada najjačih kobila tamne boje i na te su kobile, isto tako i na njihovo dalje žensko potomstvo, pripušteni ždrijepci pasmine nonius. Prvi pepinjer u đakovačkoj ergeli noniusa bio je ždrijebac 70 nonius korate boje, koji je bio oždrijebljen u ergeli Ludviga Bavarskoga u Šarvaru. Uzgojni smjer te ergele bio je uzgoj koščatog i dubokog noniusa većeg tjelesnog formata, koji je sposoban za duboko oranje, za vuču teških tereta i za obavljanje šumskih radova.

Nonius kobila 57 Magla

Ergela đakovačka imala je 1943. godine 148 rasplodnih kobila, odnosno 83 komada lipicanskih i 65 nonius kobila. Ergela je u proteklom drugom svjetskom ratu prilično stradala i 1945. godine u njoj se nalazilo samo 25 komada kobila i žen-

skog podmlatka. Skupljanjem i dopremom u Đakovo rasplodnih kobila iz ostalih lipicanskih ergela s područja Hrvatske, naročito iz ergela Kutjevo i Lipik, ergela u Đakovu sada je ponovno kompletirana i otpočela je novo razdoblje svoga rada.

U đakovačkoj ergeli neprekidno se vrši uzgojno-selekcij-ski rad od 1506. godine do danas pa se 1976. godine navršilo 470 godina njezina opstanka. Ona se bez sumnje ubraja među najstarije ergele u Evropi i ona je za naš narod ne samo od velikog konjogojskog nego i od naročitog kulturno-povijesnog značenja. Prve ergele u Evropi osnovali su francuski kraljevi prvih godina XVI. stoljeća a u sito doba, odnosno već 1506. godine, i đakovački biskupi imaju svoju ergelu. Ako tome dodamo, uz ostale brojne dokaze, značajno i upravo epohalno otkriće našeg pisca i književnika Kulundžića, da je u Kosinju već sredinom XV. stoljeća postojala velika tiskara u kojoj su se tiskale knjige gotovo savršenog tiska, kao i u ostaloj naprednoj i bogatoj Evropi, tada se iz te činjenice može zaključiti da je u Hrvatskoj u ono doba vladalo veliko blagostanje, da je hrvatski narod bio tada na visoku stupnju kulture i civilizacije i da je prije turske okupacije bio u svakom smislu ravan ostalim narodima zapadne Evrope. Ergeli đakovačkoj, toj našoj velikoj kulturnoj baštini i vrijednosti i tom živom kulturnom spomeniku našeg naroda, moramo pružiti sve uvjete za njezin daljnji opstanak i nesmetani razvitak.

LITERATURA

1. Bakić, Petrus: De vita populi et de cultura armentorum et pecorum Diacovae et eius Districtus anno Domini 1719.
2. Bauerlein, S.: Biskup Nikola Ogramić Olovčić, Croatia Sacra XIII—XIV, 22.
3. Bertić, F.: O obstajanju ergele u Đakovu, Đakovo 1884.
4. Cepelić M., M. Pavić: Biskup Josip Juraj Strossmayer od 1850. do 1900. Zagreb, 1900—1904.
5. Keczemety, Andreas administrator bonorum ecclesiasticorum Diacove: Relatio de culturae armentorum et pecorum in Dominio episcopali anno 1737.
6. Klein Franciscus, administrator et curator Domini episcopalis Diacovae: Status culturae armentorum et pecorum in Dominio Diacovensi et eius Districtus anno 1742.
7. Lukić Petrus, canonicus et administrator bonorum episcopaliu Diacovae: Relatio de statu culturae armentorum et pecorum Domini dioecesis diacovensis et eius Districtus anno 1752.
8. Rogić I.: Katedrala u Đakovu, Osijek, 1932.
9. Romić S.: Ergela dobra biskupije đakovačke, Vet. arhiv 10, 11, 1940.
10. Szadeczky Emericus, provisor: Conscriptio Districtus Diacovariensis Anno 1702.

POPIS PEPINIERA ŽDRIJEBACA ERGELE ĐAKOVO OD 1855. DO 1912. GODINE

Ime pastuha	Boja	Godina opasivanja u ergeli	Oždrnjebljen	P O R I J E K L O	
Favory Calma	Bijelac	1855—1862.	Lipica	Favory Mascovita Perla	Favory Amantina Mascovita Pluto Platana Prescina Siglavy Toscana Favory Montenegro
Murat o. a.	Muhasti bijelac	1860—1872	Alžir	Calma	
Conversano Betalka	Vranac	1866—1874.	Lipica	Conversano Fantasia	Conversano Lucifera Erga Favory Onerosa Famosa Conversano Bibiena Erga Maestoso Bravissima
El Delemi p. a.	Alat	1874—1878.	Mađarska	Betalka	
				El Hafi o. a. Sifida p. a.	

Pluto Slavina	Tarni dorat	1878—1881. Lipica	Pluto Calcedona	Pluto Alea	Pluto Deflorata Alea	
			Calcedona	Calcedona	Neapolitano Valdemora Calma	
	Slavina			Siglavý Alea	Siglavý Alea	Siglavý Lucifera Alea
				Slavina	Slavina	Tadmor Slavina
				Pluto Palermo	Pluto Palermo	Pluto Parcival Palermo
				Aurica	Aurica	Favory Danesia Aurica
Pluto Traga	Bijelac	1881—1894. Lipica	Traga	Pluto Alea	Pluto Deflorata Alea	
			Troja	Troja	Gazlan Trompeta	
			Neapolitano Basovica	Neapolitano Mahonia	Neapolitano Caldas Mahonia	
Neapolitano Sardinia	Bijelac	1886—1896. Lipica	Bazovica	Bazovica	Pluto Alea Blanca	
			Neapolitano Mahonia	Neapolitano Mahonia	Neapolitano Caldas Mahonia	
			Slavina	Slavina	Siglavý Slavina	

Maestoso Slatina III	Bijelac	1896—1904. Lipica	Maestoso	Maestoso Perleta
			Mascula	Mascula
			Maestoso II	Favory Sezana
			Sardinia II	Sardinia
			Favory Sezana	Favory Aversa
				Sezana
			Slatina III	Conversano
				Fantasia
			Slatina	Slavina
<hr/>				
			Pluto	Pluto Calcedona
			Montenegra V	Monteaura
			Montenegra V	Neapolitano
				Bazovica
				Montebella
				Neapolitano
Pluto Malvina II	Bijelac	1904—1912. Lipica	Malvina II	Mahonia
			Basovica	Basovica
			Malvina	Favory Aversa
				Mahonia